

УДК 017.1(477–23)НБУВ:50=161.2

РЕЄСТРАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ КАТАЛОГ УКРАЇНОМОВНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ ВІДДІЛУ ЗАРУБІЖНОЇ УКРАЇНКИ НБУВ ЯК СКЛАДОВА УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО РЕПЕРТУАРУ

Валентина БЕРЕЗКІНА

*Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського,
вул. Володимирська, 62, м. Київ, 01033, Україна, тел.: (044) 234-93-06*

Розглянуто методику роботи щодо створення реєстраційно-аналітичного каталогу україномовних періодичних видань у відділі зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Фонд україномовних періодичних видань української діаспори у відділі зарубіжної україніки налічує понад 430 найменувань, що складають 13582 од. зберігання. Бібліографічні записи вводяться в програмі “ІРБІС64”, систематизація документів здійснюється в системі ББК. Під час роботи сформовано також систему допоміжних покажчиків (іменного, покажчика назв, хронологічного тощо). Станом на початок 2014 р. опрацьовано й аналітично розписано 45 назв часописів, до електронного реєстраційно-аналітичного каталогу введено 25446 бібліографічних описів.

Ключові слова: реєстраційно-аналітичний каталог, електронна база даних періодичних видань, український бібліографічний репертуар, періодика української діаспори, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Ретроспективна національна бібліографія, основним завданням якої є максимально повний облік документів країни (нації), створених у ній, дозволяє у вигляді бібліографічної інформації зберегти інтелектуальне надбання країни. Український бібліографічний репертуар (УБР) розглядається як національна ретроспективна бібліографія, що містить зібрані й систематизовані друковані документи:

- твори українською мовою незалежно від місця їх видання;
- твори всіма мовами, які видані на території сучасної України;
- твори про Україну та її народ, видані в усьому світі всіма мовами;
- твори, авторами яких є українці, українські установи, заклади, організації та об’єднання, видані в усьому світі всіма мовами та незалежно від їх змісту.

Робота над створенням УБР ведеться в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (НБУВ) з 1991 р. Структурні підрозділи бібліотеки виконували науково-дослідну роботу за темою: “Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги”. Сформовано унікальну інтегровану систему бібліографічних баз даних, науково-інформаційних видань української книги, електронних каталогів спеціалізованих фондів бібліотеки.

У 2009 р. було завершено створення “Електронного каталогу україномовних книжкових видань зарубіжної україніки” на базі фонду відділу зарубіжної україніки НБУВ. Робота здійснювалась у рамках загальнобібліотечної теми “Формування зведеного каталогу-репертуару україномовної книги. Створення системи каталогів спеціалізованих фондів НБУВ” (в програмі “Створення національної бібліографії України”).

До електронного каталогу введено 6473 бібліографічні записи. Усі документи опрацьовано *de visu*. Описані книги, альманахи, збірники, календарі, видання на правах рукопису, каталоги, бюлетені, бібліографічні покажчики, ксерокопії тощо. У деяких, досить великих за обсягом альманахах та збірниках, наведені лише прізвища авторів статей, прозових та поетичних творів. Кожна книга конволюту опрацьована окремо. У кінці опису подано відповідні шифри зберігання книг у фондах відділу. Також описано двомовні документи, які вміщують розділи або окремі твори українською мовою, про що зазначено у примітках, де подано відомості про довідковий апарат, розкрито зміст окремих збірників, альманахів, календарів тощо.

Бібліографічну базу даних підготовано в середовищі САБ "ІРБІС64". Автоматизоване створення допоміжних покажчиків до "Електронного каталогу україномовних книжкових видань зарубіжної україніки" надає можливість здійснювати бібліографічний пошук як за основними, так і за допоміжними ознаками. Електронний каталог україномовних книг фонду відділу зарубіжної україніки повністю подано на сайті бібліотеки в онлайн-режимі.

В середньому до інформаційного ресурсу відділу протягом місяця звертаються 148 користувачів з різних країн Європи, Америки, Азії, Африки, Австралії. За дев'ять місяців 2012 р. зареєстровано 1332 звернень користувачів, яким надано інформації на 70646 запитів; за перший квартал 2014 р. до електронного каталогу звернулися 4800 користувачів зі Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Росії, Польщі, Франції, Німеччини, Швеції, Канади, Кувейту, багатьох інших країн світу та отримали інформацію на 6195 запитів.

Специфіка фонду зарубіжної україніки Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського полягає у тому, що, починаючи з 1922 р., коли бібліотека одержала право на обов'язковий примірник конфіскованого друку, тут зберігалися праці, документи і матеріали українських авторів, періодичні видання, які заборонила радянська цензура.

За даними Л. Дегтяренко і Г. Дідківської¹, на момент створення відділу зарубіжної україніки у 1991 р. його фонд складав 4300 журналів і близько 1500 книг. Станом на 1 січня 2014 р. фонд налічує 33399 од. зберігання, у т.ч.: книг – 13778 од. зберігання; періодичних видань – 13582 од. зберігання; колекція Українського Народного Дому у Вінніпезі – журналів 2369 од. зберігання, книг – 1188 од. зб.; колекція Я. Рудницького – 226 од. зберігання; колекція періодичних видань СБУ – 1339 од. зберігання; підручний фонд – 917 од. зберігання.

Здійснені в процесі виконання наукового проекту розробки теоретичних засад формування інформаційного ресурсу, методології і методики створення бібліографічних видань широкого видового спектру (зарубіжної україніки, нотографічних, образотворчих, картографічних, газетних тощо) баз даних бібліографічних джерел, наукове дослідження електронних і друкованих джерел з метою виявлення української книги є вагомим внеском у розвиток історичної науки, спеціальних історичних дисциплін, бібліографознавства та книгознавства. Уперше за всю історію України сформовано основоположну складову Українського бібліографічного репертуару – Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги, який сприяє накресленню стратегічних напрямів, прогнозуванню перспективи соціокультурного розвитку нашої країни.

¹ Дегтяренко Л., Дідківська Г. Зарубіжна україніка в ЦНБ АН України // *Українська діаспора*. – Київ; Чикаго, 1993. – Ч. 3. – С. 139–142.

Логічним продовженням наукової теми відділу зарубіжної україніки зі створення “Електронного каталогу україномовних книжкових видань зарубіжної україніки”, стала робота щодо формування “Реєстраційно-аналітичного електронного каталогу періодичних видань зарубіжної україніки НБУВ”. Указаний електронний продукт є першою спробою системно подати бібліографічну інформацію про наповнення раритетної та рідкісної в Україні періодики без винятків з ідеологічних, політичних, кон’юнктурних міркувань.

База даних україномовних періодичних видань зарубіжної україніки розширить можливості пошуку інформації, зробить більш рухливим склад цього інформаційного ресурсу, уможливить автоматичне формування різного роду покажчиків, словників, тематичних списків тощо.

Фонд періодичних видань відділу укомплектований виданнями українських науково-видавничих центрів, громадських та приватних видавництв та видавців української діаспори в рамках міжнародного книгообміну, а також дарами приватних осіб, вчених і громадсько-політичних діячів української еміграції. Реєстр назв часописів, що опрацьовуються, з інформацією про вихідні дані, склад редакційного колективу тощо сам по собі містить бібліографічну цінність.

Тому основною метою роботи відділу є поетапне розкриття змісту україномовних періодичних видань української діаспори, який налічує понад 430 найменувань, що складають 13582 од. зберігання, доповнення зведеного каталогу-репертуару української книги новими надходженнями, розробка методології і методики опису й зібрання бібліографічних видань широкого видового спектру, враховуючи досвід попередньої роботи. Усі видання містять значну історичну, загальнокультурну, мистецьку, універсальну інформацію, якої нема в Україні.

У завершеному вигляді роботу відділу розглянуто в науково-прикладному (створення бібліографічних баз даних (ББД) – бібліографічних та аналітичних) і науково-дослідному аспектах, що матиме соціальну значимість, оскільки обов’язковим її результатом стане поповнення УБР джерелами україномовних періодичних видань української діаспори.

Створений реєстраційно-аналітичний електронний каталог стане фундаментальною базою інформації для розвідок у різних галузях українознавства з численними серверами для роботи у віддаленому онлайн-режимі, не обмеженої географічними, соціально-освітніми чи будь-якими іншими критеріями. Забезпечення доступності інформації через введення у сучасне інформаційне середовище і світові бібліографічні бази даних змісту, наявних у фондах відділу періодичних видань, значно розширює пошук інформації. Окрім назв часописів, подано також місце видання, назви друкарень, видавничих організацій та установ, видавництв, видавців, галузі знань, прізвища осіб, про яких йдеться в основному тексті, авторів статей, а також прізвища, які зустрічаються в бібліографічних описах та анотаціях.

Актуальність роботи зумовлена необхідністю введення до наукового обігу вилучених свого часу через низку історичних подій із культурного та наукового середовища імен багатьох відомих українських учених, громадських, релігійних, політичних діячів, письменників тощо, а також інформацію про діяльність численних україномовних наукових, культурно-освітніх центрів та інституцій, що діють поза межами України (Наукове товариство імені Шевченка, Український вільний університет, Українське історичне товариство, Канадський інститут українських студій та ін.).

Роботу розпочали з визначення критеріїв відбору україномовної періодичної преси, написання робочого листа-завдання та впровадження програми "ІРБІС64" для занесення в електронну базу даних описів періодичних видань української діаспори. Створено реєстр джерел бібліографічної інформації на базі масиву періодичних видань відділу. Визначені видання, які підлягають першочерговому опрацюванню (рідкісні, малотиражні, видання, що складають особливу історико-культурну цінність, ті, що знаходяться у незадовільному фізичному стані, видання, які мають особливий попит у користувачів).

До списку не увійшли покажчики часописів, до яких уже створені бібліографічні покажчики у наукових підрозділах інших бібліотек і наукових установ України: "Арка" (Мюнхен, 1947–1948 рр.; Національний університет "Києво-Могилянська академія", 2003 р.), покажчик журналу "Сучасність" (Мюнхен, 1961–2003 рр.; видавництво "Кальварія" (Львів), 2003 р.), покажчики змісту часописів "Листи до приятелів", "Український історик", "Україна" (Париж) тощо.

Формуванню електронної бази даних україномовних періодичних видань зарубіжної україніки передувала така робота:

- аналітично-бібліографічне опрацювання статей (аналіз кожної статті);
- уведення бібліографічних записів в програмі "ІРБІС64";
- систематизація введеного інформаційного ресурсу;
- створення тематичних та предметних точок доступу;
- поточне наукове редагування введеного матеріалу.

Систематизація документів здійснюється в системі ББК.

Під час роботи, паралельно із введенням у базу даних, сформовано систему допоміжних покажчиків, зокрема:

- іменного;
- покажчика назв;
- хронологічного;
- предметно-систематичного;
- географічного;
- покажчика персоналій.

Документи опрацьовуються *de visu*.

Доступ користувачів до електронної бази анотованого змісту всіх україномовних часописів, що зберігаються у відділі зарубіжної україніки, уможливило автоматичне формування за допомогою програми "ІРБІС-64" словників і покажчиків, на основі яких може бути реалізований швидкий пошук за будь-якими елементами бібліографічного опису. "ІРБІС64" передбачає засоби, що дають змогу користувачеві формувати список видів пошуку на власний розсуд, а отже, отримувати широкий спектр практичного застосування здобутої інформації.

Під час виконання планової теми визначено пріоритетні видання українських наукових центрів, що діють поза межами України, а також зафіксовано відсутні у фонді відділу номери журналів, відпрацьовано можливість їх придбання.

Базова інформація інноваційного електронного продукту є матеріалом для підготовки книжкових виставок, наукових публікацій, в основі яких лежить розкриття даного фонду, здійснення довідково-інформаційного обслуговування не тільки безпосередніх, а й дистанційних користувачів як в Україні, так і в інших країнах світу.

З розвитком електронних ресурсів та послуг підрозділи бібліотеки пропонують нову віртуальну форму обслуговування через бібліотечний веб-сайт. Інформація, яку

містять у собі періодичні видання української діаспори, необхідна науковцям, викладачам ВНЗ, вчителям навчальних закладів, студентам, аспірантам і всім, хто цікавиться історією України.

Робота отримала схвальні відгуки від Інституту досліджень української діаспори Національного університету “Острозька Академія”, Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії, в яких підкреслюється актуальність виконуваної теми, можливість використання даних напрацювань у підготовці навчальних курсів, курсових, дипломних робіт, наукових публікацій та досліджень, пов’язаних з різними аспектами життя та діяльності української діаспори.

Інформацією з періодичних видань української еміграції як джерельною базою активно користуються науковці Центру українознавства філософського факультету Київського національного університету імені Т. Шевченка, Ніжинського Центру гуманітарної співпраці з діаспорою та Інституту історії НАН України для написання статей до багатотомної “Енциклопедії історії України”.

Найважливіша мета періодичних видань – формування суспільної думки з будь-якого питання, цілісне достовірне знання про Україну і світове українство, українське світобачення у часі і просторі. Вказана інформація вводиться до наукового обігу відділу зарубіжної україніки вперше і використовується в теоретичній і практичній діяльності для вивчення різних аспектів життя української діаспори.

Наразі опрацьовано й аналітично розписано 45 назв часописів. До електронного реєстраційно-аналітичного каталогу введено 25446 бібліографічних описів. Електронний реєстр відображає дитячі й студентські часописи, таборів періодичні видання, часописи наукових, релігійних, громадсько-політичних, жіночих і професійних організацій, численні календарі, альманахи, на сторінках яких друкували твори українських класиків, наукові й бібліографічні дослідження вчених, дослідників-українознавців різних країн світу, художні твори письменників, поетів, праці українських педагогів тощо.

Осередки бібліографічної діяльності української діаспори та їх видавничі центри – важливі соціальні інституції, які видавали, зберігали та сприяли розвитку інтелектуального потенціалу української громади за кордоном, створюючи підґрунтя для інформаційного супроводу політичної та економічної модернізації процесів формування громадянського суспільства знань в сучасній Україні. Тому завдання відділу зарубіжної україніки полягає у створенні системи інформаційного забезпечення для потреб користувачів НБУВ у різних галузях науки, техніки, культури, суспільного життя, що визначається рівнем формування інноваційно-інформаційного середовища, створенням комплексу наукових електронних ресурсів на регіональному, галузевому та національному рівнях з подальшим наповненням реєстраційно-аналітичного електронного каталогу періодичних опублікованих та неопублікованих документів і матеріалів української діаспори, створення умов комфортного доступу до інформаційних джерел.

Наукові підрозділи бібліотечних установ України широко розгорнули роботу щодо створення власних інтелектуальних продуктів у галузі бібліографії та оперативного оприлюднення їх у електронному інформаційному середовищі. Інтегруючись до електронних бібліотек, вони стають частиною їх універсального ресурсу, а водночас сприяють збереженню інтелектуальної власності держави. Національний банк даних може бути сформований шляхом трансформування у національний фонд інформації про національні бібліографічні джерела з усіх бібліотек України та поза її межами.

Провідна роль у формуванні та використанні національних електронних науково-інформаційних ресурсів належить Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. Один із пріоритетних напрямів її діяльності – створення та використання новітніх технологій та впровадження інноваційних інформаційних продуктів: електронних каталогів, бібліографічних і тематичних картотек, повнотекстових баз даних у цифровому форматі, що сприяє підвищенню ролі бібліотеки у збереженні інформаційних ресурсів, забезпеченні невпинного зростання суспільного доступу до них.

Список використаної літератури

1. Дегтяренко Л., Дідківська Г. Зарубіжна україніка в ЦНБ АН України // Українська діаспора. – Київ; Чикаго, 1993. – Ч. 3.

REGISTRATION AND ANALYTICAL CATALOGUE OF THE UKRAINIAN PERIODICALS OF THE DEPARTMENT OF FOREIGN UKRAINIAN STUDIES OF V. I. VERNADSKYI NATIONAL LIBRARY OF UKRAINE AS PART OF THE UKRAINIAN BIBLIOGRAPHICAL REPERTORY

Valentyna BEREZKINA

*V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine,
62 Volodymyrska Str., Kyiv, 01033, Ukraine, tel.: (044) 234-93-06*

This article analyzes the method of creating a registration and analytical catalogue of Ukrainian periodicals in the department of foreign Ukrainian studies of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine. The stock of Ukrainian periodicals of the Ukrainian diaspora in the department of foreign Ukrainian studies comprises more than 430 titles making up 13,582 items of storage. Bibliographical records are entered via the “IRBIS64” program, while systematization of documents is done in the LBC system. A system of auxiliary indexes (the index of names, the index of titles, chronological index, etc.) was also formed. As of early 2014, 45 titles of periodicals have been processed and analytically described, while 25,446 bibliographical descriptions have been entered into the registration and analytical catalogue.

Keywords: registration and analytical catalogue, electronic database of periodicals, Ukrainian bibliographical repertoire, periodicals of the Ukrainian diaspora, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.

Стаття надійшла до редколегії 16.05.2014

Прийнята до друку 10.08.2015